

Archief van de dorpen van het Land, Graafschap en Hertogdom van Hoogstraten

Geschiedenis van de archiefvormers

Wortel wordt een eerste maal vermeld in 1155. Het Wortel van 1155 was groter dan het huidige Wortel. Heel het grondgebied van Hoogstraten én de vijf gehuchten Houtel, Leemputten, Hees, Achtel en Keirschot van het huidige Rijkevorsel behoorden tot Wortel. In 1358 werden deze vijf gehuchten toegevoegd aan Rijkevorsel, kerkelijk bleven zij onder de parochie Wortel. Hoogstraten werd in 1210 vermoedelijk gesticht en kreeg vrijheidsrechten van de hertog van Brabant. In 1295 en 1301 traden respectievelijk Willem van Kuik en Sofia van Gemmenich op als "Heer en Vrouw van Hoogstraten en Wortel". Wortel had twee gildes: de schuttersgilde Sint-Joris en de biegilde Sint-Ambrosius. Wortel bleef tot het einde van het Ancien Regime onderdeel van het Land van Hoogstraten en was hiermee eveneens onderdeel van het graafschap en latere hertogdom Hoogstraten. Wortel viel onder de buitenbank waarin zij ook een schepen leverde. Deze ging ten hoofde bij de Hoofdbank van Zandhoven.

Meer werd waarschijnlijk op het einde van de 12de eeuw door de heer van Breda geschonken aan één van zijn zoons. De oudste gekende heer is Wouter van Meer, vernoemd in 1216. De familie van Meer behield de heerlijkheid tot na het afsterven van de laatste uit het geslacht, Margaretha van Meer, in 1278. In de daaropvolgende decennia viel het dorp in de handen van de heer van Hoogstraten, Jan I van Kuyc. In 1338 was Meer zeker in handen van de heer van Hoogstraten. Meer behoorde tot het Land van Hoogstraten, onder de rechtspraak van de buitenbank van Hoogstraten en ging ten hoofde in de Hoofdbank van Zandhoven. Het werd onderdeel van het graafschap en later hertogdom Hoogstraten. In Meer was een Sint-Sebastiaans-, Sint-Joris- en Sint-Ambrosiusgilde.

"Meerle" komt voor het eerst voor in een document van 1261. Het dorp is evenwel ouder. Dendrochronologisch onderzoek van een gevonden waterput wijst al op permanente bewoning in het centrum in het midden van de 11de eeuw. Belangrijk in de geschiedenis van Meerle is de benedictinessenabdij van Thorn. Als Thorns goed werd Meerle opgenomen in het land van Breda. In de 14de eeuw verwierf de heer van Hoogstraten Meerle. Meerle behoorde tot het Land van Hoogstraten, onder de rechtspraak van de buitenbank van Hoogstraten en ging ten hoofde in de Hoofdbank van Zandhoven. Het werd onderdeel van het graafschap en later hertogdom Hoogstraten. Het huidige Meersel-Dreef met het kapucijnenklooster was voor een groot stuk onderdeel van Meerle. Pas in de tweede helft van de twintigste eeuw werd Meersel-Dreef als een apart dorp beschouwd.

In 1238 droeg de oudste gekende heer, ridder Rugerus de Ligno het patronaatsrecht van de Sint-Michielskerk over aan de Sint-Michielsabdij van Antwerpen. Minstens vanaf 1295 en tot 1811 werd de parochiekerk van Minderhout door de witheren bediend. In 1287 werd de parochiegrens tussen Hoogstraten (bisdom Kamerijk) en Minderhout (bisdom Luik) vastgelegd. Castelé, een gehucht in Nederland, viel onder de parochie Minderhout. Ook het noorderlijke deel van Hoogstraten was parochie Minderhout. Minderhout behoorde tot het Land van Hoogstraten, onder de rechtspraak van de buitenbank van Hoogstraten en ging ten hoofde in de Hoofdbank van Zandhoven. Het werd onderdeel van het graafschap en latere hertogdom Hoogstraten.

Rijkevorsel wordt een eerste maal vermeld in 1195 wanneer het altaar van de kerk overgedragen aan het kapittel van de O.-L.-V.-kerk van Antwerpen. In 1358 werd Rijkevorsel afgesplitst van Hoogstraten en werd Hendrik van Kuyc heer van Rijkevorsel. Ook vijf gehuchten van Wortel (Houterle, Leemputten, Achterle, Keirschot en Bolk) werden toegevoegd aan Rijkevorsel. Geestelijk bleven ze wel onder de parochie Wortel. Rijkevorsel werd onderdeel van het graafschap Hoogstraten en latere hertogdom Hoogstraten. Rijkevorsel had lange periodes een afzonderlijke schepenbank. Ze werd in 1546 wegens een geschil ingelijfd bij de buitenbank van Hoogstraten.

Geschiedenis van het archief

Wortel. Het grootste gedeelte van het dorpsarchief uit het Ancien Regime ging helaas verloren door slechte bewaring. Deken Jozef Lauwerys had het meegenomen naar het Klein Seminarie waar nog stukken door muizen werden vernietigd. Slechts beperkte stukken bleven bewaard in het stadsarchief van Hoogstraten en het Rijksarchief van Antwerpen. De studie van deken Lauwerys over Wortel die in 1982 verscheen in het tijdschrift van Hoogstratens Oudheidkundige Kring is gebaseerd op zijn notities die hij maakte in de periode voor de vernietiging van het archief.

Meer. Het is niet duidelijk hoe deze stukken in het Stadsarchief van Hoogstraten zijn gekomen. Andere stukken bevinden zich in het Rijksarchief van Antwerpen. Het grootste gedeelte van het dorpsarchief van Meer van voor 1795 lijkt verloren gegaan.

Meerle. Het is niet duidelijk hoe deze stukken in het Stadsarchief van Hoogstraten zijn gekomen. Een deel van de stukken komt uit de nalatenschap van Jan Mercelis. Andere stukken bevinden zich in het Rijksarchief van Antwerpen.

Minderhout. In het kerkarchief van Minderhout zaten een reeks stukken die duidelijk toebehoren aan het oud archief van het Dorp Minderhout of de Gemeente Minderhout. Het gaat om de stukken met beginnummering D H[...]. Andere stukken bevinden zich in het Rijksarchief van Antwerpen, maar ook dit archief is verre van volledig.

Rijkevorsel. Er is slechts één afgedwaald stuk aanwezig. Andere stukken bevinden zich in het Rijksarchief van Antwerpen.

Openbaarheid en raadpleegbaarheid

Alle stukken zijn openbaar en raadpleegbaar.

Periode

15de – 18de eeuw

Aanverwante stukken

- Rijksarchief Antwerpen: *Inventaris van het archief van de gemeente Wortel en Wortel. Sint-Jan-Baptistkerk / A Bousse*. - In: *Inventarissen van kerkarchieven* (Rijksarchief Antwerpen), III, p. 197-199
- Stadsarchief Hoogstraten, *Kerk- en Parochiearchief Sint-Jan Baptist Wortel* (voornamelijk 19de en 20ste eeuw) en *Archief van de Sint-Ambrosiusgilde Wortel*.
- De Sint-Jorisgilde van Wortel bezit ook nog enkele stukken uit het Ancien Regime.
- Rijksarchief Antwerpen: *Archief van het dorpsbestuur van Meer, 1377-1799, Archief van de gemeente Meer 1793-1925* en *Kerkarchief van Meer (OnzeLieve-Vrouwkerk)*
- Stadsarchief Hoogstraten: *Kerk- en Parochie OLV Bezoeking Meer*
- De Sint-Jorisgilde van Meer bezit nog stukken van voor 1795
- Rijksarchief Antwerpen: *Archief van het dorpsbestuur van Meerle, 1536-1813* en *Inventaris van het kerkarchief van Meerle (Sint-Salvatorkerk)*
- Rijksarchief Antwerpen: *Plaatsingslijst van het archief van het dorpsbestuur van Minderhout, 1527-1827*
- Rijksarchief Antwerpen: A. Jamees, *Inventaris van het oud archief van de gemeente Rijkevorsel*
- Het archief van de buitenbank van Hoogstraten die de dorpen omvatte, bevindt zich in het archief van de Vrijheid Hoogstraten in het stadsarchief Hoogstraten. Ook in *Archief van de schepenvbanken, van cijnsen leenhoven, van het dorpsbestuur en van gilden van Hoogstraten* in het Rijksarchief bevinden zich stukken van de buitenbank.

Bibliografie

- Jozef Lauwerys, *Wortel - Bouwstoffen voor een geschiedenis*, in: *Jaarboek van Hoogstratens Oudheidkundige Kring*, 1982
- P. Gratianus, *Meir (in de Kempen)*, 1912
- Guy Muësen, *Meerle en het Land van Hoogstraten in de Middeleeuwen*, in: *Jaarboek van Hoogstratens Oudheidkundige Kring*, 1996
- J.E. Jansen en L. Van Nueten, *Meerle door de eeuwen heen*, in: *Taxandria*, 1922-1923
- J. Lauwerys, *Minderhout. De kleine St.-Michiel*, in: *Jaarboek van Hoogstratens Oudheidkundige Kring*, 1981
- F. Heidendal, *Rijkevorsel van vroeger tot heden*, Rijkevorsel, 1951
- Jaarboeken van de Heemkundige Kring van Rijkevorsel, 1978-...

Dorp Meer

1 Financieel beheer

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
A 217.015	Lijst van honden en huizen in Meer	15 maart 1772		stuk	
A 217.016	Settinge van Meersel onder Meir - geïnventariseerd Remboursementboeck van Meir	18de eeuw		stuk	
A 217.017	Lijst van het vlas in Meer	23 oktober 1778		stuk	
A 217.018	Settinge gedaen by de Regeerders van Meir tot uijtvinge der lasten in de vorenstaende drij cappittels vermeldt: Beeck - Gestel - Werckhoven - Eijssel - Ippenrooij - de Straet	18de eeuw		stuk	
A 217.021	Lijsten van hetgene de inwoners van Meer kwijt zijn door foerageringen	18de eeuw		5 stukken	
A 217.022	Remboursementboek van Meer	1749	1750	stuk	
A 217.023	Lijst van neringdoeners en handwerkers van Meer	18de eeuw		stuk	

Dorp Meerle

1 Financieel beheer

1.1 Beheer van de inkomsten

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
A 217.014	Lijst van honden en huizen in Meerle	29 maart 1772		stuk	
E 407	Voorwaarden en condities voor de verpachting van het ophalen van de 'coninckx bede'	1603	1604		
E 436	Lijst van XXste penning te betalen door de paters Capucijnen op hun land en goederen te Meersel, opgemaakt door de schepen en bedezetters van Meerle	februari 1753		stuk	

1.2 Beheer van de uitgaven

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
E 458	Specificatie van de kosten gedaan ten huizen van Wynrick Lambrechts voor gevangen soldaten en tamboerijns	1604	1605	stuk	
E 461	Taux des Dorps van Meerle - Koningsbede	1 december 1716		stuk	

1.3 Verantwoording van het beheer

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
---------------	-------	-----------	-----------	--------	------------------

E 403	Rekening van borgemeester Adriaan Jan Coppens voor een termijn van een half jaar in 1580, goedgekeurd op 28 december 1585				
E 404	Rekening van borgemeester Cornelis Matys Coremans voor een termijn van een half jaar, 1600				
E 405	Rekening van borgemeester Cornelis Jan Heymericx voor een termijn van een half jaar, van 24 december 1595 tot 24 juni 1596				
E 406	Rekening van borgemeester Willem Herstraets van Kerstmis 1601 tot St.Jan 1602				
E 408	Specificatie Cornelis Papenbrucx	1634	1635		
E 409	Rekening van Cornelis Jansen van Laerhoven	1643	1647		
E 442	Onbekende rekening met ontvangsten en betalingen van intresten op kapitalen	1688		stuk	
E 451	Dorpsrekening van Hendrick Adriaen Michielssen	kerstmis 1669	kerstmis 1670	stuk	
E 452	Dorpsrekening van Jan Hendrick Geerts	kerstmis 1676	kerstmis 1677	stuk	
E 453	Dorpsrekening van Corstiaen Adriaen Chrestiaensen	kerstmis 1680	kerstmis 1681	stuk	
E 454	Rekening van Wouter Peeter Leenaerts van het bedeboek over de landen, weide, beemden van Meerle	1769		stuk	
E 462	Ontvangstbewijzen	1716	1784	18 stukken	

2 Varia

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
E 428	Dossier betreffende het geschil over de uitoefening van het schoolmeesterschap en het kosterschap met kopie van de brief betreffende het geschil (12 november 1655), verweerschriften van de regeerders van Meerle (7 december 1655 en 14 juni 1656) en uitspraak (12 december 1656)	12 november 1655	12 december 1656	omslag	
E 460	Brief over het onderhoud van de wegen en waterlopen	20 oktober 1677		stuk	

Dorp Minderhout

1 Financieel beheer

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
A 218.010	Kosten en salaris die het dorp Minderhout jaarlijks betaalt	18de eeuw		stuk	
D H008	Lijst van eigenaars van de honden te Minderhout	1772		stuk	

D H009	Lijst van eigenaars (40) voor de honderdste penning	1569		stuk
D H010	Lijst van huurders (23) voor de honderdste penning	1569		stuk
D H012	Kwijting van Peter Jaspers	26 februari 1660		stuk
D H013	Scheiding en deling kinderen Peter Jaspers van Castelre	3 december 1666		stuk
D H014	Geschil tussen de dorpen rond Hoogstraten over het logement van soldaten; Breda, 31 oktober 1692. Kwijtingen van 'Coninckx Beden binnen Antwerpen', 1715 en 1716	1692	1716	stuk
D H015	Repartitie van belasting in het kwartier Hoogstraten	24 september 1745		stuk
D H016	Kosten voor vervoer van een rekrut, Jan van de Cloot	3 maart 1747		stuk
D H017	Onkostennota van notaris F.B.Beltens ten laste van de gemeente Minderhout	1751	1752	stuk
D H018	Kwijting burgemeester Hendrick Boeren	15 september 1757		stuk
D H019	Repartitie van belasting in het kwartier Hoogstraten	2 januari 1764		stuk
D H020	Rekening bedemeester Adriaen Laurijssen	1763		stuk
D H021	Repartitie van belasting, 11 augustus 1767; borgemeestersrekening van Minderhout, 1767	1767		stuk
D H022	Bewijsstukken bij borgemeestersrekening 1768, bundel; borderel 1768 met 4 stukken erbij; repartitie van belasting 1768 met 10 bewijsstukken 'Coninckx-Beden'	1768		omslag
D H023	Borgemeestersrekening Cornelis Janssens	1768		stuk
D H024	Rekening bedemeester Cornelis van Bergen	1769		stuk
D H025	Kopie van akte van overeenkomst tussen de markgraaf van het land van Reyen en de hoofdofficieren van het kwartier van Antwerpen enerzijds en het bestuur van de Vrijheid van Arendonck anderzijds; Antwerpen	25 februari 1772		stuk
D H026	Brief van J.Snollaerts over achterstallige betalingen; Hoogstraten	8 augustus 1781		stuk
D H027	Repartitie van belastingen, 22 april 1796; ontvangstbewijs betaling in 1800; verklaring van gewezen burgemeester Wijnants van Minderhout, 3 april 1800; brief over betalingen gemeente Minderhout, 11 juli 1811			stuk

Dorp Rijkevorsel

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
---------------	-------	-----------	-----------	--------	------------------

A 306.004 Haardtelling van Rijkvorsel en de Vijf Gehuchten 1484 stuk

Dorp Wortel

1 Financieel beheer

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
A 108.012.003	Bede Wortel	1601		stuk	
A 217.001	Lijst van honden en huizen in Wortel	1772		stuk	
A 217.002	Rekening van bedemeester Jacobus Dierckx door Cornelius Kindtschot als collecteur van de koningsbede in Wortel	1782		stuk	
A 217.003	Zetboek en eedaflegging van de personele lasten van Wortel	1599		stuk	
A 217.004	Zetboek van de XXste penning en koningsbede van Wortel	na 1740		stuk	
A 217.005	Lijst van het vlas in Wortel	27 oktober 1778		stuk	
A 217.006	Remboursementboek van Wortel	1749		stuk	
A 217.009	Lijst van beemden en erven geleven in Wortel en toebehorende aan buitenlieden	1591		stuk	
A 255.034	Rekening van de verkoop van bomen van de gemeente Wortel	1788	1790	2 stukken	
A 318.021	Twee brieven m.b.t. de burgemeestersrekening aan drossaard en advocaat Beltens van Jacobus Lambrechts in Wortel, gezworenen te Wortel	24 november 1751	30 september 1755	stuk	

2 Varia

Archiefnummer	Titel	Datum van	Datum tot	Omvang	Digitaal bestand
A 217.007	Brief van de pastoor, kapelaan, koster van Wortel, Tafel van de Heilige Geest en Gasthuis van Hoogstraten aan de schout en schepenen van Rijkvorsel m.b.t. korenrentes	1759		stuk	
A 217.008	Brief van de pastoor, kapelaan, koster van Wortel, Tafel van de Heilige Geest en Gasthuis van Hoogstraten aan de bisschop van Antwerpen m.b.t. korenrentes en de verkoop van gronden van de rentes	1759		stuk	
A 217.010	Kwestie van de limietscheiding van Wortel met Hoogstraten	6 mei 1629		stuk	